

ÖĞRETMEN ADAYLARININ AHLAKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİ

Abdulkadir ÇEKİN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı Kastamonu

İlk Kayıt Tarihi: 03.01.2013

Yayına Kabul Tarihi: 18.03.2013

Özet

Ahlaki olgunluk bireyin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında ahlaka uygunluk açısından yüksek bir seviyede olması olarak ifade edilebilir. Bu kavram özellikle eğitim ile ilişkili olarak öğrencilere istenilen davranışların kazandırılmasında bir rol model olan öğretmenlik mesleğinde daha da önem kazanmaktadır. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemektir. Çalışma, 2012-2013 öğretim yılı güz döneminde Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 222 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Genel tarama modelinde yürütülen araştırmada veri toplama aracı olarak "ahlaki olgunluk ölçeği" kullanılmıştır. Şengün ve Kaya (2007) tarafından geliştirilen ölçek 42 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin güvenilirlik değeri 0.89'dur. Yapılan çalışma sonucunda öğretmen adaylarının yüksek bir ahlaki olgunluk düzeyine sahip olduğu, cinsiyet değişkeninin bu düzey üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmazken, bölüm değişkeninin anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahlak, ahlaki olgunluk, öğretmenlik, nicel araştırma yöntemi

MORAL MATURITY LEVEL OF TEACHER CANDIDATES

Abstract

Moral maturity can be described as a high level of person's emotion, opinion, idea, attitude and behaviors in terms of suitability to moral rules. This concept, especially in education, is more important about the professional teacher which is a role model from the point of view of making students get to the aimed behaviors. The purpose of this study is to determine the moral maturity level of teacher candidates. This study was performed on 222 teacher candidates in the fall semester of the academic year of 2012-2013 in the Kastamonu University Faculty of Education. General scanning method was used in this research; the data has been obtained by "measurement of moral maturity". The scale is a lykert-type scale, has 42 items and developed by Şengün and Kaya (2007). The value of the overall reliability of measurement instrument is 0.89. As a result of this study, it was found that, teacher candidates have high moral maturity level, there hasn't occurred a significant differentiation in this level with regard to gender; but occurred a significant differentiation in this level with regard to branch.

Keywords: Moral, moral maturity, teaching, quantitative research method

1. Giriş

Ahlaki olgunluk, ahlaki duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranış bakımından yetkin ve zirvede olma durumu ve bu duruma en zengin, gerekli ve dolgun anlamını veren ahlaki niteliklerin toplamını ifade eder. Ahlaki olgunluğa sahip bir bireyin güvenilir, sorumlu, saygılı, adil, kendini kontrol edebilen, empati yeteneği gelişmiş iyi bir insan ve tüm bunların ötesinde kanunlara ve kurallara uyan iyi bir vatandaş olması beklenir (Lickona, 1991, 51)

Ahlaki olgunluk konusunda yapılan bilimsel çalışmalar arasında ünlü ahlak kuramcısı Lawrence Kohlberg ve onun geliştirmiş olduğu ahlaki gelişim kuramı ön plana çıkmaktadır. Kohlberg'in geliştirdiği ahlaki gelişim kuramına göre, birinci düzey olan *gelenek öncesi düzey*, ahlaki olay ve durumların, ceza ve ödül gibi fiziksel sonuçlarına göre değerlendirildiği ahlaki gelişim basamağıdır. Bu düzeydeki ahlaki düşünce ve yargının temeli dış kontrol, yargının nedeni ise ceza tehdidi ya da ödül almaktır. Bu gelişim basamağında ahlaki yargılar dış otoritenin görüşlerine dayanır. İkinci ahlaki gelişim basamağı olan *geleneksel düzey*, toplumun ahlak kurallarının ve değerlerinin olduğu gibi kabul edildiği ve benimsendiği ahlaki gelişim düzeyidir. Bu düzeyin ahlak anlayışına göre, yalnız toplumsal düzene uymak yeterli değil, bu düzeni desteklemek, korumak ve sürdürmek de önemlidir. Üçüncü ve en üst ahlaki gelişim basamağı olan *gelenek ötesi düzey* ise, toplumun ahlak kuralları ve değer yargıları kabul edilmekle beraber, gerektiğinde bunların değişebilme ya da düzeltilebilmesinin de mümkün olduğu ahlaki gelişim düzeyidir. Bu düzeyde artık bireyin davranışlarını kendi vicdanı kontrol etmeye başlar. Birey, ahlaki yargı ve davranışlarda evrensel ahlak değerlerini ve ilkelerini benimser (Kohlberg ve Hersh, 1977, 54-55).

Kohlberg'e göre, insanların büyük çoğunluğu ahlaki olgunluk düzeyi bakımından ikinci ahlaki gelişim düzeyi olan "geleneksel ahlak" düzeyinde bulunurlar ve çok az insan en yüksek ahlaki olgunluk düzeyi olan üçüncü düzey, yani "gelenek ötesi" ahlak düzeyine geçebilir. Kohlberg'in kendisinden etkilendiği Kant'a göre ise, ahlaki olgunluğun en yüksek düzeyine ulaşabilmek, eylemleri, evrensel ilkelere göre yargılayabilmeyi gerektirir (Habermas, 1990, 150).

Bireyin ahlaken olgun bir kişi haline gelmesinde iyi bir eğitim alması önem arz etmektedir. Birey ve toplumların ahlaki gelişmesinde en önemli faktör hiç şüphesiz eğitimidir. Bu alanda uğraş veren öğretmenler ise, öğrencilerin davranışlarını değiştiren ve geliştiren kişiler olarak, eğitim sisteminin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bir eğitim sisteminin başarısı, o sistemi hayata geçirip, uygulayacak olan öğretmenin başarısından ayrı tutulamaz. Öğretmenlik; bireysel, sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik boyutları olan, profesyonel statüde bir meslektir (Baskan, 2001).

Toplum ve dünya değiştikçe öğretmenlere yüklenen görev ve sorumluluklar da değişip, çeşitlenmektedir. Gelişen eğitim anlayışında öğretmenlerin yerine getirmesi gereken temel görevin, "ulusal ve evrensel değerleri benimseyen ve sorunlara çö-

züm üreten, millî eğitimin ve alanı ile ilgili ders programlarının amaçlarını davranışa dönüştüren, öğrenmeyi öğrenen bireyleri, her bireyin gereksinimini de dikkate alarak yetiştirmek” olduğu bildirilmektedir (MEB, 2012). Öğretmenlerin bu görev ve sorumlulukları hakkıyla yerine getirebilmeleri, ahlak anlayışlarıyla da ilişkili görülmektedir. Araştırmalar bireylerin sahip olduğu ahlak anlayışının, davranışlarını etkilediğini ortaya koymaktadır (Bandura, 1977; Enochs ve Riggs, 1990). Bu nedenle, insanların ahlak sistemlerinin sorgulanması, davranışları açıklamak ve anlamakta yardımcı olabilmektedir. Ayrıca, eğitim olgusu içerisinde öğretmen davranışlarının öğrenciler üzerinde etkili olduğu ve öğrenci davranışlarını şekillendirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda öğretmenlik mesleğinin öğrenciler açısından bir rol model olarak karşımıza çıkması, öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeylerinin incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeylerini tespit etmek ve bu düzeyin farklı değişkenler açısından farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi nedir?
2. Öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
3. Öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi bölüm değişkenine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

2. Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2012-2013 öğretim yılında Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri (BÖTE) Öğretmenliği Bölümlerinde okuyan 2664 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrenden basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiş 222 öğretmen adaydır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Şengün ve Kaya (2007) tarafından geliştirilen Ahlaki Olgunluk Ölçeği, 42 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekte maddelerin derecelendirilmesi, “evet, her zaman”, “çoğu zaman”, “ara sıra”, “çok nadir”, “hayır, hiçbir zaman” şeklinde düzenlenmiştir. Olumlu maddelerde “evet, her zaman” seçeneğine 5 puan, “çoğu zaman” seçeneğine 4 puan, “ara sıra” seçeneğine 3 puan,

“çok nadir” seçeneğine 2 puan, “hayır, hiçbir zaman” seçeneğine ise 1 puan verilerek ölçek puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerde ise puanlama ters yönden yapılmaktadır. Ölçeğin bütününe ilişkin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) 0.93, güvenilirlik katsayısı ise 0.89’dur.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formunda öğretmen adaylarının cinsiyet ve bölümlerine ilişkin 2 soru yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin çözümlenmesinde frekans dağılımları hesaplanmıştır. Verilerin cinsiyet ve bölüm değişkenleri açısından karşılaştırılması amacıyla aritmetik ortalama, t-testi ve tek yönlü varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Verilerin anlamlılık değeri $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Kişisel Bulgular

Tablo 1. Ankete Katılan Öğretmen Adaylarına Ait Kişisel Bulgular

Değişkenler	Alt Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Erkek	72	32.4
	Kız	150	67.6
	Toplam	222	100.0
Bölüm	DKAB	76	34.2
	Okul Öncesi Öğretmenliği	46	20.7
	Sınıf Öğretmenliği	48	21.6
	BÖTE	52	23.4
	Toplam	222	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya örneklem olan 222 öğretmen adayının %32.4’ü (72 öğretmen adayı) erkek, %67.6’sı (150 öğretmen adayı) kız; %34.2’si (76 öğretmen adayı) DKAB, %20.7’si (46 öğretmen adayı) Okul Öncesi Öğretmenliği, %21.6’sı (48 öğretmen adayı) Sınıf Öğretmenliği ve %23.4’ü (52 öğretmen adayı) BÖTE bölümü öğrencisidir.

3.2. Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Betimsel Bulgular

Tablo 2. Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Betimsel Bulgular

Bölüm	N	X	Std. Sapma
DKAB	76	4.35	.384
Okul Öncesi Öğretmenliği	46	4.22	.344
Sınıf Öğretmenliği	48	4.31	.392
BÖTE	52	4.15	.335
Toplam / Genel	222	4.26	.372

Araştırmada öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.26 ve standart sapma değeri .372, DKAB bölümü öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.35 ve standart sapma değeri .384, okul öncesi öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.22 ve standart sapma değeri .344, sınıf öğretmeni adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.31 ve standart sapma değeri .392 ve BÖTE bölümü öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.15 ve standart sapma değeri .335 olarak tespit edilmiştir.

3.3. Ahlaki Olgunluk Ölçeği Maddelerine İlişkin Bulgular

3.3.1. Ahlaki Olgunluk Ölçeği Genel Ortalamasının Üzerinde Ortalamaya Sahip Ölçek Maddeleri

Araştırmada öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.26 olarak belirlenmiştir. Bu değer üzerinde ortalamaya sahip ölçek maddeleri aşağıdaki tabloda en üst ortalama değerden aşağıya doğru sıralanmış olarak verilmiştir.

Tablo 3. Genel Ortalamanın Üzerinde Ortalamaya Sahip Ölçek Maddeleri

Madde No	Maddeler	X
6	Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim.	4.78
28	Büyüklere saygılı davranırım.	4.71
42	Zayıf ve güçsüzlere merhamet ederim.	4.70
22	Başkalarının inançlarına saygı gösteririm.	4.68
25	Borçlarımı zamanında öderim.	4.65
36	İnanmadığım değerleri yaşamaya çalışırım.	4.58
1	Kötü davrandığımda vicdanen rahatsız olurum.	4.57
23	Doğaya zarar vermem.	4.54
37	İnsanların zayıflıklarından faydalanmam.	4.53
24	Söz verdiğimde, sözümde dururum.	4.51
29	Doğruluk ve adaletten taviz vermem.	4.51
10	Küçüklere sevgi gösteririm.	4.49
8	Başkalarının haklarına saygı gösteririm.	4.47

Madde No	Maddeler	X
35	Sorumluluklarımı yerine getirmeye dikkat ederim.	4.45
26	İnsanları incitmekten çekinirim.	4.43
39	Kalp kırmamaya dikkat ederim.	4.43
33	Çevremdeki iyi insanları örnek alırım.	4.38
13	Çevreyi temiz tutarım.	4.37
41	Davranışlarımda tutarlı ve dengeli olmaya çalışırım.	4.35
17	Başkalarının hislerine karşı duyarlıyım.	4.32
20	Yanlış davranışlarımı düzeltmeye çalışırım.	4.31

Tablo 3'deki veriler incelendiğinde; “Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim. (X=4.78)”, “Büyüklerle saygılı davranırım. (X=4.71)”, “Zayıf ve güçsüzlere merhamet ederim. (X=4.70)”, “Başkalarının inançlarına saygı gösteririm. (X=4.68)”, “Borçlarımı zamanında öderim. (X=4.65)”, “İnanmış olduğum değerleri yaşamaya çalışırım. (X=4.58)”, “Kötü davrandığımda vicdanen rahatsız olurum. (X=4.57)”, “Doğaya zarar vermem. (X=4.54)”, “İnsanların zayıflıklarından faydalanmam. (X=4.53)”, “Söz verdiğimde, sözümde dururum. (X=4.51)” ve “Doğruluk ve adaletten taviz vermem. (X=4.51)” maddelerine öğretmen adaylarının oldukça yüksek oranda katılım gösterdikleri görülmektedir.

3.3.2. Ahlaki Olgunluk Ölçeği Genel Ortalamasının Altında Ortalamaya Sahip Ölçek Maddeleri

Araştırmada, 4.26 olarak tespit edilen öğretmen adaylarının genel ahlaki olgunluk ortalamasının altında ortalamaya sahip ölçek maddeleri, aşağıdaki tabloda en alt ortalama değerden yukarıya doğru sıralanmış olarak verilmiştir.

Tablo 4. Genel Ortalamasının Altında Ortalamaya Sahip Ölçek Maddeleri

Madde No	Maddeler	X
15	Bana karşı saygısızlık yapanlara aynı şekilde davranmam.	3.55
12	Beni eleştirenlere karşı hoşgörülü davranırım.	3.58
11	Sabırlı davranırım.	3.77
16	Duygularımı kontrol altında tutarım.	3.78
9	Eşyalarımı başkalarıyla paylaşıyorum.	3.84
31	Kimseye hakaret etmem.	3.86
14	Kötü davranışlarımı kontrol altında tutarım.	3.90
27	Kendi çıkarlarımı ön planda tutmam.	4.03
18	Aşırı arzu ve isteklerime engel olmaya çalışırım.	4.03

Madde No	Maddeler	X
21	Başkalarının sırlarını öğrenmeye çalışmam.	4.07
3	Başkalarının mutluluğunu kıskanmam.	4.09
5	Başkalarının mutlu olması için çaba gösteririm.	4.09
40	Kötülük yapanlara engel olmaya çalışırım.	4.09
7	Hatalı davrandığım zaman özür dilerim.	4.14
38	Büyüklerimin öğütlerini uygulamaya çalışırım.	4.16
34	İsraftan kaçınırım.	4.17
19	Komşularım haklarını gözetirim.	4.18
2	Çevremdekilere anlayışlı ve hoşgörülü davranırım.	4.19
32	Başkalarıyla olan problemlerime barışçıl çözüm ararım.	4.19
30	Kibir ve gururdan sakınırım.	4.21
4	İnsanlara yardım ederim.	4.22

Tablo 4’de yer alan maddeler arasında yer alan; “Bana karşı saygısızlık yapanlara aynı şekilde davranmam. (X=3.55)”, “Beni eleştirenlere karşı hoşgörülü davranırım. (X=3.58)”, “Sabırlı davranırım. (X=3.77)”, “Duygularımı kontrol altında tutarım. (X=3.78)”, “Eşyalarımı başkalarıyla paylaşıyorum. (X=3.84)”, “Kimseye hakaret etmem. (X=3.86)” ve “Kötü davranışlarımı kontrol altında tutarım. (X=3.90)” maddeleri öğretmen adaylarının oldukça düşük oranda katılım gösterdikleri maddeler olmuştur.

3.4. Bağımsız Değişkenlerin Anlamlı Farklılaşmalarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet ve öğretmenlik bölümüdür. Cinsiyet değişkeninin ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı fark oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-testi analizi sonuçları Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Ahlaki Olgunluk Düzeyinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşması

	N		X		SS		Sd	T	P	Anlamlı Fark
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız				
Ahlaki Olgunluk Düzeyi	72	150	4.25	4.26	.332	.391	220	.055	.956	-

Tablo 5’te görüldüğü gibi cinsiyet değişkeni, öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmamıştır [$t(220)=.055$, $p>.05$]. Erkek öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.25 iken, bu değer kız öğretmen adaylarında 4.26’dır. Görüldüğü gibi kız öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi, erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek olmasına karşın bu fark istatistiksel olarak da anlamlı bir farklılaşma değildir.

Araştırmanın diğer değişkeni olan öğretmenlik bölümünün, öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı fark oluşturma durumunu incelemek ama-

cıyla yapılan tekyönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Ahlaki Olgunluk Düzeyinin Bölüm Değişkenine Göre Farklılaşması

Bölüm	N	X	S
1 DKAB	76	4.35	.384
2 Okul Öncesi Öğretmenliği	46	4.22	.344
3 Sınıf Öğretmenliği	48	4.31	.392
4 BÖTE	52	4.15	.335
Toplam	222	4.26	.372

Tek Yönlü ANOVA $F= 3,044$ $p= .003$ $p<.05$

Post hoc (LSD) analizine göre birinci ile dördüncü gruplar farklılaşmaktadır.

Tablo 6 incelendiğinde DKAB öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyinin (4.35), BÖTE öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyinden (4.15) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki bölümde öğrenim gören öğretmen adayları arasındaki bu farklılık anlamlı bir farklılaşmadır ($p<.05$). Buna göre DKAB öğretmen adaylarının BÖTE öğretmen adaylarına göre daha yüksek seviyede ahlaki olgunluğa sahip olduğu söylenebilir.

4. Tartışma

Ahlak, insanın toplum içindeki her türlü davranış ve ilişkilerini düzenlemek amacıyla ortaya konulan ilkelerin ve kuralların tümüdür (Erdem, 2003, 15). İnsan davranışlarının olumlu ya da olumsuz olduğu, ahlak ölçütleri ile değerlendirilir. Ahlak aynı zamanda, insanların eylemlerini düzenleyen ideal kuralların bilimi ve bunları hayatın çeşitli durumlarına en iyi şekilde uygulayabilme sanatıdır (Pazarlı, 1980, 12). Ahlaki olgunluk ise duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranış bakımından yetkin ve zirvede olma durumudur (Kaya ve Aydın, 2011, 18).

Öğretmenlik, alanıyla ilgili birçok yeterliğinin yanında davranışları ile de ahlaki olgunluğu temsil etmesi gereken bir meslektir. Öğretmenler toplumda önde gelen ve her an göz önünde olan kişilerdir. Bu bağlamda araştırmada öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi araştırılmış ve bu düzey 4.26 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 1 ile 5 puan aralığında değerlendirildiğinde yüksek sayılabilecek bir düzeydir. Buna göre öğretmen adayları ahlaki olgunluk açısından yüksek bir düzeye sahiptirler. Eğitim sürecinde öğrenciler üzerinde öğretmenlerinin önemli bir rol model olduğu dikkate alındığında, öğretmen adaylarının sahip olduğu yüksek ahlaki durum olumlu olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanında bu olumlu durumun öğretmen adayları arasındaki farklılaşma özellikleri de araştırma kapsamında incelenmiş ve ahlaki olgunluk düzeyi açısından ilk sırada DKAB, ikinci olarak sınıf öğretmenliği, üçüncü olarak okul öncesi öğretmenliği ve son sırada BÖTE bölümü öğrencilerinin geldiği tespit edilmiştir. Bu

konuda diğer araştırma sonuçlarına bakıldığında, Şengün (2008) tarafından yapılan bir çalışmada imam-hatip lisesi öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyinin diğer lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu, Kaya ve Aydın (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise ilahiyat fakültesi öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyinin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre çalışmamız ile diğer araştırmaların benzer sonuçlara ulaştığı söylenebilir. Araştırmamız örneklemini içinde yer alan DKAB bölümü öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyi açısından ilk sırada yer alması, ahlaki olgunluk ile din, din eğitimi alma ve dindarlık ilişkisinin tartışılmasını gerektirmektedir. Süslü (2006) tarafında yapılan bir çalışmada örneklem grubuna giren deneklerin %52.4'ü, dindarlık ile ahlaklı olma arasında bir ilişkinin olması gerektiğini belirtmiştir. Süslü (2006), bu araştırma verilerine dayanarak teorik anlamda dinin ahlak üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğuna dair güçlü bir kabulün bulunduğunu ifade etmektedir. Ona göre, araştırma alanında “bir insan veya bir toplum hayatında Tanrı inancı ne kadar güçlü ise ahlaki hayatta o ölçüde güçlüdür.” yargısı teorik anlamda dinin ahlakla ilgili telkinleri ve onların kabul edilebilirliği açısından önem taşımaktadır. Küçükcalp (2006)'ın ahlaki yargı ile din eğitimi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, ahlaki yargı ile dindarlığı doğuran din eğitimi arasında, yüksek derecede olmasa da pozitif yönde önemli bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Kaya ve Aydın (2011)'in çalışmasında dini inanç ile ahlaki olgunluk arasında olumlu bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bağlamda din ve ahlak eğitiminin bireylerin ahlaki olgunluk düzeylerini arttırdığı ve kişilere olumlu ahlaki yargılar kazandırdığı düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının sahip olduğu ahlaki olgunluk düzeyinin daha doğru analizi için ahlaki olgunluk ölçeğinde öğretmen adaylarınca yüksek katılım gösterilen maddeler önem arz etmektedir. Araştırmada öğretmen adaylarının; yapılan iyilikleri önemseme, büyüklere saygılı davranma, zayıf ve güçsüzlere merhamet etme, inançlara saygı gösterme, inanılan değerleri yaşama, doğaya zarar vermeme, insanların zayıflıklarından faydalanmama, sözünde durma, doğru ve adaletli davranma konularında kendilerini yüksek oranda ahlaki davranan kişiler olarak gördüğü belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının yüksek oranda benimsedikleri ahlaki kavramlar ise; iyilik, saygı, merhamet, hoşgörü, doğayı koruma, doğruluk ve adalet kavramları olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kavramlar, Kohlberg'in geliştirdiği ahlaki gelişim kuramına göre üçüncü ve en üst ahlaki gelişim basamağı olan gelenek ötesi düzeyde yer almaktadır. Bu ahlak düzeyinde bulunan kişi yazılı kuralların ötesinde geniş evrensel prensiplerin göz önüne alınması gerektiğine inanmaktadır (Çitemel, 2010, 122). Buna göre öğretmen adayları, evrensel ahlak prensipleri ile toplumlar üstü ahlaki değer ve kavramlara önem vermektedir.

Buna karşın öğretmen adayları; saygısız davrananlara aynı şekilde davranma, sabırlı olamama, duyguları kontrol edememe, hakaret içeren sözler söyleme ve kötü davranışları kontrol altında tutamama konularında ahlaki davranış problemleri yaşamaktadırlar. Söz konusu bu durumlar ise daha çok psikolojik anlamda normal dav-

ranışlar göstermeyi engelleyebilecek baskı durumlarını içermektedir. Bu çerçevede öğretmen adayları kendilerine saygısız ve kötü davranılması gibi obsesif bir ruh haline sebep olacak öfke ve gerginlik durumlarında ahlaki davranışlarında sabırlı olmama, hakaret etme, saygısız davranma ve kendini kontrol edememe gibi olumsuz ahlaki tutumlar gösterebilmektedir. Hatunoğlu (2003) üniversite öğrencilerinde saldırgan düşüncelerin varlığı ile önemli tespitler yapmış ve üniversite eğitiminin öğrencilerde bazı olumsuz davranışlara sebep olabileceğini ifade etmiştir. Yiğit (2007) ise öğretmenlik eğitimi sonrasında özel eğitim branşında öğretmenlik yapanlar arasında sinirsel semptomların var olduğunu tespit etmiştir. Akalın (2006) okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin obsesif düşüncelere sahip olduklarını bulmuştur. Araştırmamızda da obsesif düşünceler ile gerginlik hallerinin olgun ahlaki davranışlar göstermeyi olumsuz etkilediğine dair bulgular elde edilmiştir. Bu tür düşünce ve durumların, Kohlberg'in kuramına göre ikinci ahlaki gelişim basamağı olan geleneksel düzey ile ilişkili olarak bireyleri etkileyebileceği ifade edilmektedir. Geleneksel düzeyde birey için diğerlerinin çok önemli olduğu, başkalarını memnun etmek için yapılan hareketlerin doğru kabul edildiği ve bireyin diğer insanların gözünde iyi olmaya çabaladığı dile getirilmekte, olumsuz bir olay ya da durum ile karşılaşan bireyin ise ahlaki açıdan uygun olmayan davranışlar gösterebildiği dile getirilmektedir (Çitemel, 2010, 123).

Araştırmada cinsiyet değişkeni, öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmamıştır. Bu konuda Aydın (2011) ahlaki muhakeme düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargılarını inceleyen Cesur ve Küyel (2010) araştırmalarının sonucunda, gençlerin ahlaki değerlendirme düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargılama durumlarını araştıran Jankowski (2002), Eğeci ve Cesur (2002) ve Akkoyun (1987) da cinsiyet açısından öğrencilerinin ahlaki muhakeme puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini bulmuştur. Bu bağlamda öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeylerinin cinsiyet ile herhangi bir ilişkisinin olmadığı görülmektedir.

5. Sonuçlar

Araştırma sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmada öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.26'dır.
2. DKAB bölümü öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.35, okul öncesi öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.22, sınıf öğretmeni adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.31 ve BÖTE bölümü öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi 4.15 olarak tespit edilmiştir. Buna göre ahlaki olgunluk düzeyi açısından ilk sırada DKAB, ikinci olarak sınıf öğretmenliği, üçüncü olarak okul öncesi öğretmenliği ve son sırada BÖTE bölümü öğrencileri gelmiştir.

3. “Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim. (X=4.78)”, “Büyüklerle saygılı davranırım. (X=4.71)”, “Zayıf ve güçsüzlere merhamet ederim. (X=4.70)”, “Başkalarının inançlarına saygı gösteririm. (X=4.68)”, “Borçlarımı zamanında öderim. (X=4.65)”, “İnanmış olduğum değerleri yaşamaya çalışırım. (X=4.58)”, “Kötü davrandığımda vicdanen rahatsız olurum. (X=4.57)”, “Doğaya zarar vermem. (X=4.54)”, “İnsanların zayıflıklarından faydalanmam. (X=4.53)”, “Söz verdiğimde, sözümde dururum. (X=4.51)” ve “Doğruluk ve adaletten taviz vermem. (X=4.51)” ahlaki olgunluk ölçeği maddelerine öğretmen adayları yüksek oranda katılım göstermişlerdir.

4. “Bana karşı saygısızlık yapanlara aynı şekilde davranmam. (X=3.55)”, “Beni eleştirenlere karşı hoşgörülü davranırım. (X=3.58)”, “Sabırlı davranırım. (X=3.77)”, “Duygularımı kontrol altında tutarım. (X=3.78)”, “Eşyalarımı başkalarıyla paylaşıyorum. (X=3.84)”, “Kimseye hakaret etmem. (X=3.86)” ve “Kötü davranışlarımı kontrol altında tutarım. (X=3.90)” ahlaki olgunluk ölçeği maddeleri, öğretmen adayları tarafından düşük oranda katılım gösterilen maddeler olmuştur.

5. Araştırmada cinsiyet değişkeni, öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmamıştır [$t(220)=.055$, $p>.05$]. Buna karşın öğretmenlik bölümü değişkeni DKAB (4.35) ile BÖTE (4.15) arasında bir farklılaşma meydana getirmiştir ($F=3,044$; $p<.05$). Buna göre DKAB öğretmen adaylarının, BÖTE öğretmen adaylarına göre daha yüksek seviyede ahlaki olgunluğa sahip olduğu tespit edilmiştir.

6. Kaynakça

1. Akalın, N. (2006). Okulöncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odaklarının Yönü, Stresle Başa Çıkma Yöntemleri ve Ruh Sağlık Düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.
2. Akkoyun, F. (1987). Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı. *Psikoloji Dergisi*, 21, 91-98.
3. Aydın, Z. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Empati Becerileri, Kişilik Özellikleri ve Annedenden Algıladıkları Çocuk Yetiştirme Stilleri ile Ahlaki Muhakeme Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
4. Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84 (2), 191-215.
5. Baskan, G. A. (2001). Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Yeniden Yapılanma. Ankara: Denge Yayıncılık.
6. Cesur, S., Küyel, N. (2010). Ebeveyn Tutumları ve Gençlerin Ahlaki Muhakeme ve Ahlaki Yönelimleri Arasındaki İlişkiler. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 29, 91-120.
7. Çitemel, N. (2010). Lisansüstü Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ile Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Adapazarı.
8. Eğeci, S., Cesur, S. (2002). Ahlaki Yargı ile Kişilik Arasındaki İlişki. XII. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

9. Erdem, H. (2003). Ahlak Felsefesi. Konya: Hü-Er Yayınları.
10. Habermas, J. (1990). Moral Consciousness and Communicative Action. Cambridge, MA: MIT Press.
11. Hatunoğlu, A. G. (2003). Farklı Ahlaki Gelişim Düzeylerinde Bulunan Üniversite Öğrencilerinin Kendilerinin ve Toplumun Ahlak Düzeyini Değerlendirmeleri ve Psikolojik Belirti Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
12. Jankowski, H. (2002). Moral Reasoning and Its Relationship to Parenting Style, Religious Commitment and Gender. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kean University.
13. Kaya, M., Aydın, C. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Dini İnanç ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 15-42.
14. Kohlberg, L., Hersh, R. H. (1977). Moral Development: A Review of the Theory. *Theory Into Practice*, 16 (2), 53-59.
15. Küçükalp, E. (2006). Ahlaki Yargı Gelişimi ve Dindarlık Arasındaki İlişki. (ed. Hayati Hökelekli). *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. İstanbul: DEM Yayınları, 447-489.
16. Lickona, T. E. (1991). Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. New York: Bantam Books.
17. MEB (2012). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri. http://www.oyegm.meb.gov.tr/ogr_yet/yeterlik/yet.htm (2012, Ekim 24)
18. Pazarlı, O. (1980). İslam'da Ahlak. İstanbul: Remzi Kitapevi.
19. Riggs, I. M., Enoch L. G. (1990). Toward The Development of an Elementary Teacher's Science Teaching Efficacy Belief Instrument. *Science Education*, 74 (69), 625-637.
20. Süslü, H. (2006). Din ve Ahlak İlişisine Sosyolojik Bir Yaklaşım: İncesu Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
21. Şengün, M. (2008). Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
22. Şengün, M., Kaya, M. (2007). Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24-25, 51-64.
23. Yiğit, A. (2007). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu, Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.

EXTENDED ABSTRACT

The human beings have to live together so that they can survive and therefore maintain their existence. For this togetherness to go on in a healthy way and to be beneficial to everyone, moral rules are required. Morality represents various value systems that are viable for behaviors in interpersonal relationships. Moral maturity can be described as a high level of person's emotion, opinion, idea, attitude and beha-

vivors in terms of suitability to moral rules. Moral maturity, especially in education, is more important about the professional teacher which is a role model from the point of view of making students get to the aimed behaviors.

Purpose : The general purpose of this study is to determine the moral maturity level of teacher candidates. In this study, the following questions also are inquired: (1) What is the moral maturity level of teacher candidates? (2) Is the moral maturity level of teacher candidates differed significantly according to gender? (3) Is the moral maturity level of teacher candidates differed significantly according to teaching branch?

Method : General scanning method was used in this research. The data has been obtained by “measurement of moral maturity”. The scale is a lykert-type scale, has 42 items and developed by Şengün and Kaya (2007). The value of the overall reliability of measurement instrument is 0.89. In this study, for the variables of gender comparisons, the t test was conducted. One-way analysis of variance (ANOVA) was conducted for teaching branch comparisons and LSD Test was used as post-hoc test to determine the source of the difference, in case of F value was significant. Significance level was determined as .05. This study was performed on 222 teacher candidates in the fall semester of the academic year of 2012-2013 in the Kastamonu University Faculty of Education.

Results : 1. The moral maturity level of teacher candidates is 4.26.

2. The moral maturity level of religious culture and ethics teacher candidates is 4.35, the moral maturity level of pre-school teacher candidates is 4.22, the moral maturity level of primary school teacher candidates is 4.31 and the moral maturity level of computer and educational technologies teacher candidates is 4.15.

3. “I consider favors important. (X=4.78)”, “I behave to olders respectfully. (X=4.71)”, “I have mercy on weak persons. (X=4.70)”, “I show respect to other beliefs. (X=4.68)”, “I pay my debts at the proper time. (X=4.65)”, “I try to experience my own values. (X=4.58)”, “When behave badly, I feel indisposed. (X=4.57)”, “I don’t damage nature. (X=4.54)”, “I don’t benefit from people’s weakness. (X=4.53)”, “When I promise, I keep my word. (X=4.51)” and “I don’t make a concession in honesty and justice. (X=4.51)” items of measurement of moral maturity are approved by teacher candidates high in rates.

4. “I don’t behave to disrespectful person in the same way. (X=3.55)”, “I behave to person criticizing me tolerantly. (X=3.58)”, “I behave patiently. (X=3.77)”, “I control my emotions. (X=3.78)”, “I share my belongings. (X=3.84)”, “I don’t insult anyone. (X=3.86)” and “I control my bad behaviors. (X=3.90)” items of measurement of moral maturity are approved by teacher candidates low in rates.

5. The moral maturity level of teacher candidates did not significantly differ in gender [$t(220)=.055$, $p>.05$]. On the other hand, the moral maturity level of teacher

candidates did significantly differ in teaching branch ($F=3,044$; $p<.05$). In respect of this differentiation, the moral maturity level of religious culture and ethics teacher candidates is higher than computer and educational technologies teacher candidates.